

BUYUK BIRTANIYA OLIY TA'LIM TIZMI TARAQQIYOTI VA BOSQICHLARI

Jizzax davlat pedagogik unversiteti talabasi

Mamatmurodova Sarvinoz

E-mail:sarvinozmamatmurodova9@gamil.com

Ilmiy rahbar: Qurbonova Nasiba

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buyuk Britaniyadagi dunyodagi Oliy ta'lim tizmi bosqichlari va unversitetlari haqida.

Kalit so'zlar: Buyuk Britaniya, London, Oksfort, va Kembrij.

Buyuk Britaniya ilm-fan sohasida dunyoning eng muhim markazlaridan biri hisoblanadi. Uning oliy ta'lim muassasalari, o'quv dasturlari va ilm-fan taraqqiyotini oshirish uchun olib borilayotgan ilg'or tadbirlar tufayli tanilgan.

Oliy ta'lim muassasalari, masalan, Oksford va Kembrij universitetlari dunyo ilm-fanida katta e'tibor qozonishgan o'quv o'yinlari hisoblanadi. Bu universitetlar tarixda ko'p mukofotlangan ilm-fan mutaxassislarini chiqarib kelgan.

Buyuk Britaniyaning poytaxti Londonda dunyoning eng yaxshi universitetlari joylashgan. London, shuningdek, chet ellik talabalar uchun oliy ma'lumot olish uchun eng maqbul joy. Buyuk Britaniya ta'lim tizimini quyidagi qismlarga ajratdi.

1-bosqich

Buyuk Britaniyada asosiy bosqich 1 yoki Boshlang'ich ta'lim 5 yoki 6 yoshda boshlanadi. Bu vaqtda bolalar bu yoshda muhim bo'lgan asosiy bilimlarning bir qismini o'zlashtirdilar. Talabalar ingliz tili (o'z milliy tillari) kabi ba'zi asosiy fanlar bilan tanishadilar. Talabalar bu yoshda ham fonetik mashg'ulotlar bilan tanishdilar.

2-bosqich

Ikkinchi bosqich yoki O'rta ta'lim yetti yoshdan boshlanadi va o'n bir yoshgacha davom etadi. Ta'limning ushbu bosqichi Buyuk Britaniyadagi barcha talabalar uchun majburiydir.

3-bosqich asosiy bosqichi maktab o'n bir yoshdan o'n to'rt yoshgacha boshlanadi. Ushbu ta'lim bosqichi Buyuk Britaniyadagi barcha talabalar uchun majburiydir. Ushbu uchinchi ta'lim bosqichi talabalar uchun juda muhimdir. Ushbu bosqich talabalarga maktabda o'qish uchun asos yaratadi. Talabalar 3-bosqich uchun o'rta maktabga borishlari kerak. Keyingi tadqiqotlar, GCSE va boshqa asosiy imtihonlar

4-bosqich - Buyuk Britaniyadagi maktabni yakuniy bosqichi. Ushbu bosqich talabalarni alohida mintaqaviy baholashga olib keladi. Maktabning 4-bosqichidagi asosiy bosqich talabalari bir nechta imtihon topshirishlari mumkin. Ushbu imtihonlarga GCSE va boshqa ba'zi oliy o'quv yurtlari imtihonlari kiradi. Buyuk Britaniyadagi oliy ta'lim nufuzli ta'lim sifati bilan dunyo miqyosida qadrlanadi. Britaniya universitetlari dunyodagi eng yaxshi oliy o'quv yurtlari deb hisoblanardi. Buyuk Britaniyaning London shahrida joylashgan dunyoning eng yaxshi o'nta universitetidan to'rttasi. Buyuk Britaniyaning poytaxti London ham dunyoda Oliy Ta'lim poytaxti ekanligi ma'lum. Buyuk Britaniya — Yevropaning shimoli-g'arbiy qismida joylashgan kichik davlatdir. Mamlakatning to'liq nomi Buyuk Britaniya va Shimoliy Irlandiya Birlashgan Qirolligidir. Uning hajmiga qaramay, Buyuk Britaniya dunyodagi eng nufuzli davlatlardan biri bo'lib, yadroviy kuch, BMT xavfsizlik Kengashining doimiy a'zosi.

Buyuk Britaniyada ta'lim 5 yoshdan 16 yoshgacha bo'lgan barcha fuqarolar uchun majburiydir. Mamlakatda ikkita ta'lim sektori mavjud: davlat (bepul ta'lim) va xususiy (pullik ta'lim muassasalari, xususiy maktablar). Buyuk Britaniyada ikkita ta'lim tizimi osonlikcha birga bo'lishi mumkin: biri Angliya, Uels va Shimoliy Irlandiyada, ikkinchisi Shotlandiyada joylashgan. UNESCO va OECD ma'lumotlariga ko'ra, 2012-yilda mamlakatda 3,5 million talaba tahsil olgan, ulardan 427 ming nafari xorijiy fuqarolardir. Ta'lim tizimining tuzilishi Buyuk Britaniyada juda ko'p turli xil maktablar mavjud. Turli ma'lumotnomalar, onlayn, jurnal va gazeta maqolalari maktablarni tasniflash uchun turli mezonlardan foydalanishi mumkin. Buyuk Britaniyada maktabning keng tarqalgan turi bu internat maktablari bo'lib, unda talabalar ham o'qiydilar, ham yashaydilar. Birinchi maktab-internatlar Britaniyada o'rta asrlarda — asosan monastirlarda paydo bo'lgan. XII asrda Rim papasi barcha Benediktin monastirlarini ular bilan xayriya maktablarini ochishga majbur qildi. Biroz vaqt o'tgach, bunday maktablarda o'qish pulli bo'la boshladi. Aristokratik oilalar monastir maktablaridan ko'ra uyda ta'lim olishni afzal ko'rsalar ham, vaqt o'tishi bilan o'smirlar uchun, ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, tengdoshlari bilan birga o'qish foydaliroq, degan e'tiqod tarqaldi. Ushbu e'tiqod imtiyozli maktab-internatlarni (davlat maktablari) tashkil etish va rivojlantirish uchun asos bo'ldi, ular orasida ming yildan ortiq vaqt davomida zamonaviy Britaniya jamiyatining elitasini tarbiyalayotgan, o'qitgan va shakllantirganlar bor. Dunyodagi eng qimmat va nufuzli maktablar ro'yxatiga Britaniya maktab-internatlari ham kiritildi.

Buyuk Britaniyada ta'lim olish imkoniyatlaridan foydalangan talabalar xalqaro standartlarga mos ravishda haqiqiy bilim va kasblarni o'rganish bilan birga xalqaro kompaniyalarda tajriba o'tash ham imkoniyati mavjud bo'ladi.

Barcha davlatlar va unveristetlarda bo'lgani kabi Buyuk Britaniyadagi oliy ta'lim tizimi yutuqlari va kamchiliklari haqida to'xtaladigan bo'lsak, yutuqlar:

1. Yuqori sifat: Universitetlarining yuqori sifati va dunyoda tan olinishladigan ta'limni sifat mavjud.

2. Multikultural muhit: Talabalar uchun joylashuvlarining kengligi va ko'p tili mavjud bo'lgan multikultural muhit yaratilgan.

3. O'quv dasturlari: Bog'liq o'quv dasturlari va kasbiyot rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar mavjud.

4. O'qishga yordam beringan resurslar: Universitetlar o'qishga yordam bera olish uchun yorliqlar, maktab kutubxonalari, laboratoriyalar, va texnikaviy vositalarni taqdim etadi.

5. Xususiy tadqiqotlar va ilmiy faoliyatlar: O'quvchilarga ilmiy tadqiqotlar va amaliyotlar qilish imkoniyatini taqdim etadi.

Kamchiliklar esa quyidagilar bo'lishi mumkin:

1. Narxlar: Buyuk Britaniyadagi ta'lim narxlari o'rtacha darajada bo'lib, ba'zi talabalar uchun qimmatlikni ifodalaydi.

2. Yashash joyi to'lovlari: Ba'zi shaharlar, jumladan London, yashash joyi to'lovlari yuqori bo'lishi mumkin.

3. Ish imkoniyatlari: O'quvchi vizasi bilan kelgan talabalar uchun ish topishda qiyinliklar paydo bo'lishi mumkin.

4. Ilmiy bo'shlig'i: Ba'zi sohalar bo'ylab ilmiy bo'shlig'i bo'lishi mumkin, shuningdek, kelajakda ish topishda ham qiyinliklar tug'ilib chiqishi mumkin.

Bu faktlar insonlarning shaxsiy tajribasi asosida o'zgarishi mumkin va har bir kishi uchun farq qilishi mumkin.

Bir necha yillik davr ichida, Britaniya oliy ta'lim sohasida isyonchli taraqqiyot yaratmoq uchun qo'lga kiritilayotgan investitsiyalar va dasturiy ishlar muhim ahamiyatga ega. Bu, yangi soha va texnologiyalarni o'rganishga va o'quv jarayonini mustahkamlashga yo'l ochadi.

Shuningdek, Britaniya ilm-fan taraqqiyoti moliyaviy qo'llab-quvvatlangan bo'lib, istiqbolli investitsiyalar, yuqori sifatli ilm-fan markazlari va xorijiy talabalar uchun imkoniyatlarni oshirishga intiladigan dasturlar orqali amalga oshirilmoqda.

Bu faktlar bilan birga, Buyuk Britaniya ta'lim sohasida xilma-xil taraqqiyotni oshirib borayotgan mamlakat sifatida taniladi.

Eng qadimgi universitetlar o'zlarini dunyo miqyosida tan olishgan, turli fan sohalari va tadqiqot yo'nalishlarida o'zining erkak xususiyatlarini saqlaydigan muassasalardir. Quyidagi, dunyo miqyosida tanilgan eng qadimgi universitetlardan ba'zilari:

1. Bologna Universiteti (Italiya): 1088 yilida tashkil topgan va eng qadimgi universitetlar o'rtasida biri hisoblanadi. Ilmiy tadqiqot, falsafa, shariat, madaniyat va boshqa sohalarda dunyoga nam salgan.

2. Oksford Universiteti (Buyuk Britaniya): 12-13 asrlarda tashkil topgan va eng eski universitetlar orasida biri bo'lgan Oksford, ingliz ta'lim tizimining markazidir. Bu universitet aynan qanday yil tashkil topganligi haqida noma'lum, ammo uning tarixi qadimgi va ahamiyatli.

3. Paris Sorbonna Universiteti (Fransiya): 12 asrda tashkil topgan Sorbonna, ilmiy, falsafa, madaniyat va san'at sohasida nam salgan. Bir necha davrlarda qurilishlarini o'tkazgan bo'lsa-da, bugungi kunda ham Sorbonna universiteti o'z a'zoram bo'lishadi.

4. Salerno Tibbiyot Universiteti (Italiya): Salerno Tibbiyot Universiteti 9 asrda tashkil topgan va uning asosiy fokus markaziy tibbiyot bo'lib, qadimgi Tibbiyot maktablarining yuzaga chiqqan joylaridan biridir.

Bu universitetlar o'z davrlarida zamonaviy ilm-fan yuksakliklarini olib borib, dunyo tarixida ahamiyatli o'rin egallagan.

“Buyuk Britaniya oliy ta'lim tizimi bejiz dunyodagi eng yaxshi ta'lim tizimlaridan biri hisoblanmaydi. Ta'lim jarayoni boshlanishi bilanoq talabalar umumiy fanlarga chalg'imag (ular maktabda o'tilgan), tanlangan yo'nalish bo'yicha bilim olishadi. Shunisi muhimki, oliy ta'lim muassasalari mustaqil ta'lim olishga katta e'tibor qaratadi, shu tariqa ilmiy ish va loyihalarni tayyorlash jarayonida talabaning ma'lumotni topib, tahlil qilish xususiyatlarini kuzatadi. Buning uchun barcha imkoniyatlar mavjud. Angliya OTMlari kutubxonalari faoliyati juda yaxshi yo'lga qo'yilgan, barcha ma'lumotlar raqamlashtirilgan va ularni universitetning onlayn akkauntlaridan topish oson. Kembrij universitetining Korpus-Kristi kollejidagi to'rt yillik ilmiy tadqiqotlardan keyin Kil universiteti (Buyuk Britaniya)da huquqshunoslik fanlari doktori maqomiga ega bo'ldim. Menda Britaniya OTMlarining maqsadi – talabalarni o'z g'oyalari bilan ishlashga ilhomlantirish, ularga o'z nazariyalaridan uyalmaslikni va o'z fikrlarini bayon etishni o'rgatishdan iboratdek taassurot qoldirdi. Bir vaqtlar menga o'ziga bo'lgan ishonchni baxsh etgan o'qituvchilar va men javob berishni o'rgangan savollar oxir-oqibat mening professor bo'lishimga va olgan bilimlarimni Moskvada talabalarga

o'rgatishimga sabab bo'ldi", - deydi "MGIMO"dagi xalqaro huquq kafedrasida o'qituvchisi, professor Tip Potye. Forbes Life Britaniya OTMlaridagi eng mashhur yo'nalishlar haqidagi ma'lu-motlari bilan bo'lishdi. Buyuk Britaniyadagi eng qadimiy Oksford universiteti butun dunyoga mashhur, universitet diplomi ko'plab karyera eshiklarini ochadi. Ta'limning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri – iqtisodiyot. Talabalar iqtisodiy nazariya, hisoblash tadqiqotlari usullari, iqtisodiy va texnik usullarni o'zlashtirishadi. Oksford o'qituvchilari ulardagi iqtisodiy magistratura bir yillik ta'limi AQShning eng yaxshi universitetlaridagi ikki yillik aspirantura ta'limiga teng ekani haqida gapirishni yaxshi ko'rishadi. Dasturning o'ziga xosligi shundaki, u ham ilmiy ishni davom ettirishga, doktorlik ishini yozishga, ham iqtisodiy maydondagi amaliyotchi mutaxassislariga karyera qilish uchun birdek mustahkam baza beradi. Ta'limning dastlabki bosqichida talabalar matematika asoslarini o'rganishadi, keyin mikroiqtisodiyot, makroiqtisodiyot va ekonometrikadan uch majburiy kurs bo'ladi. Ulardan muvaffaqiyatli o'tilgach, qo'shimcha mashg'ulotlar va seminarlar boshlanadi: xulq-atvor iqtisodiyoti, rivojlanish iqtisodiyoti, mehnat iqtisodiyoti, xalqaro savdo, ijtimoiy iqtisodiyot. Ta'lim yakunida har bir talaba dissertatsiya yozadi, original tadqiqot eng yaxshi diplom ishi mukofotiga da'vogarlik qilishi mumkin.

Britaniya universitetlarining biznes dasturlari butun dunyoda mashhur. Manchester shahridagi universitetda esa ular bir nechta: bakalavriat uchun biznes-administratorlik, biznes-texnologiyalar, biznes-menejment dasturlari ko'zda tutilgan, magistratura uchun esa - logistika, biznes-tahlil va projekt-menejment yoki biznes, menejment va yetakchilik salohiyati rivoji. Kichik farqqa qaramay, barcha talabalar turli sohalarda kerak bo'luvchi ko'nikmaga o'rgatiladi: turli boshqaruv modellari, biznes-operatsiyalar va strategiyalarni tushunish, moliyaviy administratsiya va akkaunt-menejment asoslari. OTM qoshida Biznes va menejment ilmiy-tadqiqot instituti faoliyat yuritadi, universitet 70 dan ortiq tashkilot bilan hamkorlik qiladi, shuning uchun bitiruvchilarda ish topish bilan bog'liq muammo bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.theguardian.com/uk/2005/jul/28/politics.schools>
2. <https://rg.ru/2021/09/22/rossijskomu-obrazovaniiu-nuzhny-standarty-obucheniia-predprinimatelstvu.html>
3. <https://www.theguardian.com/uk/2005/jul/28/politics.schools>

4. <https://rg.ru/2021/09/22/rossijskomu-obrazovaniuu-nuzhny-standarty-obucheniia-predprinimatelstvu.html>
5. <https://study.by/poleznaya-informatsiya/sistemy-obrazovaniya/468/>
6. <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-vysshey-shkoly-v-velikobritanii-kak-faktor-sovershenstvovaniya-ee-nauchno-issledovatel'skoy-deyatelnosti>
↑ SATsguide.
7. https://www.bbc.com/russian/uk/2010/12/101209_princes_car_attacked
8. https://www.bbc.com/russian/uk/2010/12/101209_princes_car_attacked
9. „Teaching union calls for return of 11-plus“.
10. <https://study.by/poleznaya-informatsiya/sistemy-obrazovaniya/468/>
11. <https://study.by/poleznaya-informatsiya/sistemy-obrazovaniya/468/>
12. <https://www.edworld.ru/country/greatbritain/education-england.html>
13. <https://www.edworld.ru/country/greatbritain/education-england.html>